

Томо ТОМОСКИ

## БЕЛЕШКИ ЗА НЕКОЛКУ МАЛКУ ПОЗНАТИ МЕСТА ВО СРЕДНОВЕКОВНА МАКЕДОНИЈА

### 1. Керамесиско Поле

Во годините меѓу 680 и 685 во н.е. по една деценија од словенската опсада на Солун, во пределот западно од споменатиот град, пристигнал народ од разнороден состав. За иселувањето на тој етнички шаролик елемент од заддунавската територија во Македонија прикажува еден византиски анонимен автор во делото „Чудата на св. Димитрија“ (Miracula s. Demetrii II). Во тој современ извор, меѓу другото, стои и ова:

Некаде во заддунавската земја, која тогаш била под аварска власт, бил населен народ, составен претежно од потомци на Ромеи, кои биле заробени по разни византиски провинции, во времето на познатите аварски напади на Балканот, во првите децении на VII век. Тие таму, и покрај мешањето со Аварите, Бугарите и другите народи, останале и натаму христијани и при тоа се стремеле да се вратат во родниот крај. Во текот на изминатите 6 децении овие заробени Ромеи „станале цел еден народ и најголем број од нив се здобил со слобода“. Како посебен народ, тие биле вклучени во составот на аварската држава, а за главар им бил поставен Кувер. Во меѓувреме Кувер разбрал дека народот сака да се врати во татковината и поради тоа го собрал „целиот народ на Ромеите и привржениците од другите племиња“ и заедно со нив, како и со потребен товар и оружје, ги напуштиле своите живеалишта и тргнале во правец на југ. Аварскиот хаган попусто се обидел со борба да го задржи тоа иселување. „По победата Кувер и целиот споменат народ околу него ја преминале напред именуваната река Дунав и пристигнале во нашите предели, запоседнувајќи го при тоа Керамесиското Поле“. Веднаш по пристигнувањето многумина преселници, особено христијаните, побарале од Кувер да ги пушти во „родните градови“: Солун, Цариград и преостанатите градови во Тракија.

Меѓутоа, Кувер не сакал да му се растура народот и, сакајќи и натаму да владее со него како хаган, започнал преговори со византискиот цар; „и бидејќи имал намера тука да остане со народот што се наоѓал со него, побарал да му се даде царска наредба со која Драгувитите, како соседни ни племиња, да приберат доволно количество храна за нив, а тоа било и направено. И бидејќи многумина, прибирајќи жито на тој начин, навлегле во колибите на Словените и се подраспрашале за нашиот град и точно разбрале дека тој не е далеку, тогаш започнале многумина од нив, кои биле Ромеи, со жени и деца да навлегуваат во овој наш... град...“

Кога разбрал за ова бегане смислил лукав план, според кој „еден од неговите војводи, кој се истакнувал со умееше и кој го познавал нашиот (грчкиот) и латинскиот (јазикот на Ромеите) и словенскиот и бугарскиот... да се преправи како бунтовник... да постане роб... на царот и да влезе во нашиот град со целиот народ на своите едномисленици и потоа со бунт од внатре да го заземат градот... „И навистина во градот пристигнал Мавр како бегалец... Царот го именувал за конзул и наредил „сите Кермесижанци што ќе побегнат од Кувер да се стават под команда на Мавр“.

Во градот Мавр формирал одреди од по десет, педесет и сто момчиња и им поставил старешини. Таа негова лична гарда била на издршка на градот. Кришум било уредено во градот да се предизвикаат немири на Велигден. Во меѓувреме, на Велики четврток, византискиот адмирал Сисиние влегол со кораби во солунското пристаниште и на тој начин, без да сака, го оневозможил планот на Кувер.

„И тогаш (Сисиние) наредил Мавр со сите свои луѓе од одредот на Кувер, како и целата морнарица од неговите кораби, да се повлечат и стават во опкоп западно од градот за да можат без страв и непречено од Словените да пребегнат тие што сакале да побегнат од Кермесиското Поле“.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Византиски извори за историју народа Југославије, I, Београд 1955, стр. 212—215. Спореди и: Грчки извори за бугарската историја III, Софија 1960, стр. 160. — Тука е приведен поголем извадок од споменатиот извор со цел да послужи како доказ при определувањето на положбата на Кермесиското Поле и на етничката припадност на одредот на Кувер. Имено, современата бугарска историска наука по примерот на буржујската и натаму упорно тврди дека Кувер довел прабугари во Македонија. Притоа, бугарските историчари го игнорираат податокот на анонимниот извор за „заробените Ромеи кои постанале цел еден народ и кои сакале да се вратат во родниот крај“. Непознатиот писател секако знаел што пишува кога рекол дека многумина од преселниците сакале да се вратат во „родните градови“. Тој дел од преселниците бездруго биле „Ромеи кои подоцна со жени и деца“ пребегнале во Солун. Освен тоа за Мавр, за втората личност по Кувер, не би можело да се каже дека бил Бугарин ни по име ни по познавањето на јазиците, ни по улогата што ја одиграл во Солун. А такви како него имало повеќе во формираните одреди во Солун. Несоодветно објаснување на податоците од

Во науката се поделени мислењата во поглед положбата на Керамесиското Поле. При убикацијата на Керамесиското Поле научните работници се определувале според називот на античката попатна станица и населба *Cerami(a)*е која била зацртана во *Tabula Peutingeriana* на патот *Serdica-Heraclea*. Споменатиот топоним бил забележан и од еден непознат автор од Равена<sup>2</sup>

Своевремено бугарскиот историчар В. Златарски се искажал доста неуверливо дека битолското Поле (во VII век) било нарекувано керамесиско.<sup>3</sup> Ф. Баришиќ, кој го редактирал преводот *Miracula s. Demetrii II*, „ја смета гореприведената убикација за релативно најверојатна“.<sup>4</sup> Во најново време бугарскиот историчар Петар Коледаров, како автор на една карта приложена во „История на Бџлгария“ ја обновил старата теза за прилепското поле како предел на античката станица Керамеја.<sup>5</sup>

Навистина една *Cerami(a)*е постоела на патот Стоби—Хераклеја и таа обично се идентифицира со останките од античката населба најдени кај Марковите Кули во близината на Прилеп.<sup>6</sup> Во врска со положбата на Керамесиското Поле познатиот истражувач на стариот римски пат „*Via Egnatia*“ го променил првобитното мислење и притоа се откажал од битолското поле, барајќи го Керамесиското Поле во просторот меѓу Битола и Охрид.<sup>7</sup>

византискиот извор е изразено и на картите што се објавени во Бугарија, пред сè на картите приложени во „Атлас по бџлгарска историја“ во издание на Бугарската академија на науките, Софија 1963 год., на стр. 7 и 8, како и во најновата: *История на Бџлгария*, том, 2, Първа бџлгарска држава, Софија 1981. Во неа на стр. 72 и 114 се зацртани Куберови Прабугари во Пелагонија, на територија, која, според некои бугарски историчари, била населена со Берзити. Сравни: В. Златарски, *История на бџлгарската држава прџз срџдните вџкове*, I, 1, Софија 1918, стр. 148—150 и 230. Тоа неизбежно довело до поместување на Берзитите и тоа во пределот што се протега по горниот тек на р. Вардар и по средното течение на р. Брегалница. На крајот треба уште да се каже дека во Атласот по бугарска историја, на стр. 8 Драговитите се распоредени многу далеку од Солун, во пределот меѓу Едеса (Водеи) и Костур.

<sup>2</sup> За Керамеа види: Латински извори за бџлгарската историја I, Софија 1958, стр. 24 и 397.

<sup>3</sup> В. Златарски, нав. д., стр. 149. Спореди и В. Тџпкова—Занмова, која го приготвила преводот на Дејания на Димитриј Солунски. Таа во објаснувањето што го дава за Керамесиското Поле пишува дека тоа обично се изедначува со денешното битолско поле. Грџцки извори за бџлгарската историја III. Софија 1960, стр. 160, бел. 1.

<sup>4</sup> Византиски извори за историју народа Југославије, I, Београд 1955 стр. 213. Спореди ја и белешката 58 во која Ф. Баришиќ ги приведува и оценува поранешните убикации со забелешка дека настојувањата Керамесиското Поле поблиску да се убицира не дале задоволителни резултати.

<sup>5</sup> Карта на Бџлгария од краја на VII и началото на VIII, в., приложена на стр. 114 во *История на Бџлгария*, 2, Софија 1981.

<sup>6</sup> За неа и за нејзината положба види кај Фанула Папазоглу, *Македонски градови у римско доба*. Скопје 1957, стр. 218 и 233.

<sup>7</sup> Византиски извори... I, стр. 213, бел. 58.

Меѓутоа постоењето на една таква станица со тоа име во близината на Прилеп или меѓу Битола и Охрид сè уште не е доказ дека токму при таа Керамеа треба да се бара Керамесиското Поле, ниту со таа античка населба може да се потврди дека Другувитите во VII век ја населувале Пелагонија. Имено, необично делува тврдењето на бугарските научни работници дека Драгувитите ја населувале територијата по долното течение на р. Вардар, почнувајќи од Мегленско (на запад) па до Дојран (на исток), кога се знае дека Драгувитите „се соседни племиња“ на солунаните и дека кермесијанците од нив дознале дека градот „не е далеку“. Освен тоа, луѓето од одредот на Мавр, како и од морнарицата на Сисиниј, се поставиле во опкопот западно од градот со цел да го олеснат бегаштото на кермесијанците, кои, притоа биле под ударот на Словените. Впрочем, на таа територија, западно од Солун, ги наоѓаме Другувитите и во почетокот на X век. Имено, византискиот писател Јован Каменијат оставил опис на солунското поле и притоа напишал „дека се протега на запад, достигнувајќи до други високи и големи планини каде се издига град по име Бер... Сред таа рамнина се наоѓаат некои мешовити села од кои едни спаѓаат под управа на градот (Солун) — тие се нарекуваат Другувити и Сагудати...“<sup>8</sup>

Нема сомнение дека во податоците приведени од анонимниот автор и од делото на Јован Каменијат е дадена и основа за определување на положбата на Керамесиското Поле. Тоа, бездруго, не може да биде битолското поле, бидејќи е тоа оддалечено околу 190 км од Солун, што е прилично далеку и за денешниот поим за оддалеченоста. Малку е веројатно дека жителите на Пелагонија, доколку е таму Керамесиското Поле, можеле да имаат претстава за Солун и притоа да дадат информација дека градот „не е далеку“.

Според тоа, Керамесиско Поле треба да се бара поблиску до Солун и тоа на просторот што се протега западно од градот. На тој потег околу с. Постол и градот Пазар се раширило поле што го носи името на градот. Некогаш таму цутела, а потоа и згаснала античката населба Пела, столица на македонските владетели.

Во римско време Пела била во постојано опаѓање. Положбата не ѝ била подобрена со населувањето на колонистите. Од описот што го оставил Дион Хрисостом на преодот од I во II век во н. е. се гледа „дека на тоа место немало трага од некој град и дека личи на грамада од испокршени керамиди *πολλὴν κέραμιον συντριμμένον*).“<sup>9</sup> Подоцна, во 478 год., во н. е. Пела, заедно со уште неколку населби во солунското

<sup>8</sup> Византиски извори... I, стр. 266. Спореди и Грчки извори за българската история V, София 1964, стр. 22.

<sup>9</sup> Ф. Папазоглу, нав. д., стр. 113 и бел. 27. Спореди и кај Adolf Struck, II. Die makedonische Niederlande, Sarajevo 1908, стр. 93.

поле, била времено населена од источните Готи.<sup>10</sup> Населбата, во меѓувреме, ишчезнала, но името и натаму се употребувало од страна на црковните кругови,<sup>11</sup> а се зачувало и во топонимот Пел Бања кај с. Постол сè до почетокот на XX век.

Споменатото име, заедно со останките од материјалната култура, сосема се вклопуваат во големиот комплекс-локалитет Пела. Руините се протегаат на околу 12 км и тоа покрај античкиот пат „Виа Егнатиа“ и на една рамна сува пустелија покривена со полиња, пасишта и некултивирани ливади. Таму на тој простор, северно од Блато и во самото Блато, своевремено А. Штрук забележал десет тумули (могили) и останки од некогашната бања со зачувано старо име Пел Бања. Освен тоа, теренот е посеан со одломки од тули и глинени садови. Третиот тумулус содржи една гробна основа исечена во камен. Во близината на споменатиот тумулус се најдени повеќе гробници. Од некогашната тврдина Факос, која била покривена со блато и со бујна вегетација, видливи биле само останки од сидни блокови и делови од мермер. Прибран градежен материјал бил вграден во селската црква Св. Апостол. На фасадата на селската чешма била вградена една античка гробна плоча со една многу убава и грижливо изработена коронка. Во близината била видлива уште една шахта. Одломки од античкиот материјал биле вградени по селските куќи или растурени по селските дворови. На селскиот пат, кој од магистралниот пат водел на југ кон островото Факос, имало руини од една монументална постројка. Останки од материјалната култура имало насекаде, а особено на турските гробишта Мисир—Баба.<sup>12</sup>

Од приведениот опис на археолошкиот локалитет Пела се добива впечаток дека станува збор за едно старо и големо градиште во полето, кое, според своите руини, уште во VII век било познато по името Керамесиско Поле (*Κεραμίσσιος κάμπος*). Полето е оддалечено околу 40 км од Солун<sup>13</sup> и наполно се покрива со податоците за положбата на Керамесиското Поле што се извлечени од споменатите наративни извори.

<sup>10</sup> Jordanes, *Romana et Getica*, Berolini 1882, стр. 132. *Loca eis iam sponte, quae incolerent. tradidit, id est Cerru, Pellas, Eurora, Modiana, Petina, Vereu...* Спореди и кај Ф. Папазоглу, нав. д., стр. 99, бел. 11.

<sup>11</sup> Во епархиските списоци од времето на Исавриската династија (VIII в.) е забележан и епископ на Пела. Види: Грџки извори за българската историја III, Софија 1960, стр. 192.

<sup>12</sup> Adolf Struck, нав. д. стр. 85, 87—93. Спореди и А. Шопов, *Изъ живота и положението на Българитѣ въ вилаетитѣ. Пловдив 1893*, стр. 175. Тој ги забележал урнатините наречени Пела кај с. Алаклизе или Апостол.

<sup>13</sup> А. Шопов, патувајќи „по полето кон Ениче Вардар“, разбрал од тамошните селани дека тоа се нарекува Вардарија и дека дел од таа Вардарија носи назив Инглиси Оваси (Англиско Поле). Тој не можел да си го објасни потеклото на тоа име, кое е така наречено по чифликот Инглис што се наоѓал во близината на р. Вардар А. Шопов нав. д. стр. 175.

Според тоа, од сето што е горе кажано како заклучок произлегува дека Керамисиското Поле во VII век се протегало врз локалитетот Пела и во поширокото подрачје околу него и дека Драгувитите, како соседи на солунаните, ја населувале територијата јужно од тоа Поле, па сè до реката Вардар<sup>14</sup> и до устието на реките Бистрица и Вардар.

## 2. СЛОПИМ

Ана Комнина, ќерка на византискиот цар Алексије I Комнин и писателка од втората половина на XI и првата половина на XII век, во својот труд „Алексијада“ оставила многу податоци за историјата на македонскиот народ, меѓу кои и за повеќе топоними од територијата на Македонија. Меѓутоа, во текот на времето, некои имиња на места се заборавени и денес е многу тешко на истите да им се утврди идентитетот. Меѓу таквите имиња на места спаѓа и Слосим. Ана Комнина тоа место го спомнала во врска со одбранбените мерки што византискиот владетел Алексије ги презел за борба против Норманите. Имено, во 1106 година императорот, „тргнувајќи од Солун, пристигнал до Струмица, а оттаму продолжил до Слосим“.

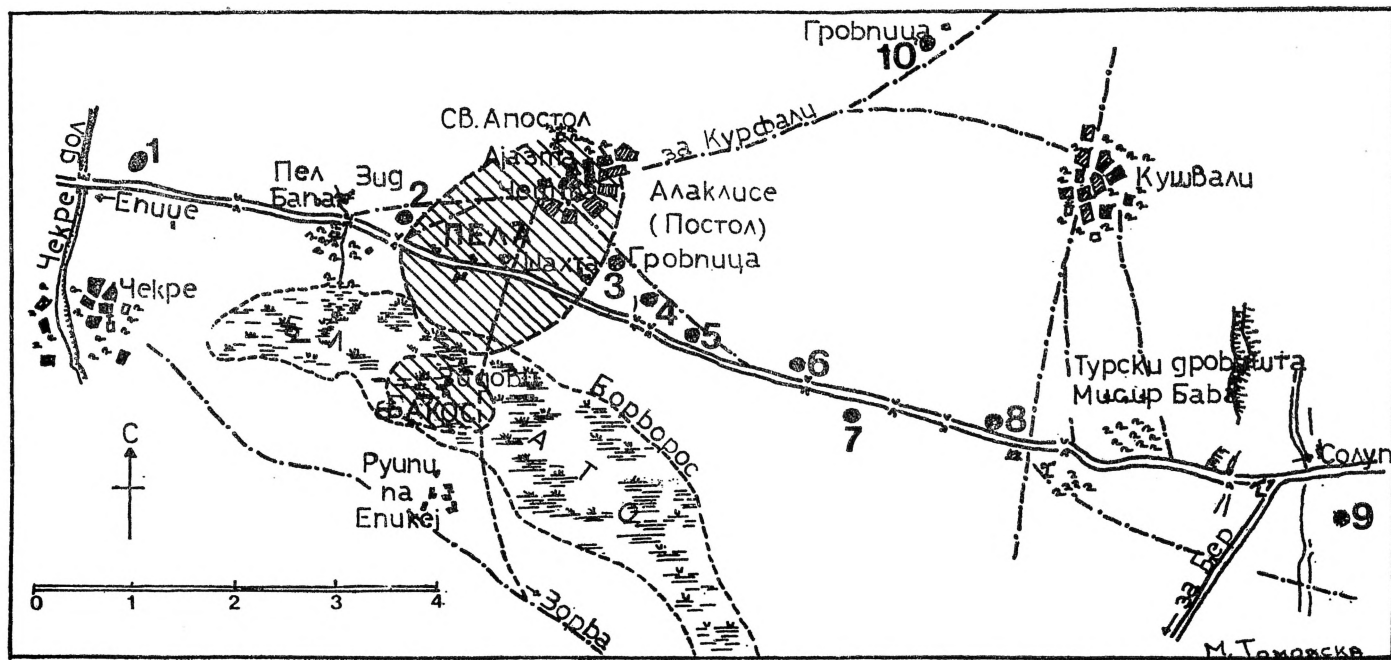
Б. Крекиќ, кој ги подготвил за превод одбраните делови од списот на Ана Комнина, во објаснувањето што го дава се искажал дека не можел да ја утврди положбата на тоа место.<sup>15</sup> Исто така и Михаил Воинов, при редактирањето на бугарскиот превод на Алексијада, го оставил нелокализиран спомнатиот топоним.<sup>16</sup> Тоа место му било непознато и на В. Златарски.<sup>17</sup>

<sup>14</sup> Реката Вардар била гранична за областите Солун и Бер. Според византискиот писател Никифор Вријениј и според Ана Комнина, реката Вардар ја разделувала областа на Солун од областа на Бер. Види: Византијски извори за историју народа Југославије III, Београд 1966, стр. 243 и 369. Северно од Солун, во пределот покрај р. Вардар, од нејзината десна страна, се протегала Вардарија. Таму, биле населени Турци Вардариоти. Види: Византиски извори... III, стр. 287, бел. 167 и стр. 289, бел. 178. Според В. Ѓыкова — Заимова, Вардариотите биле населени како војничко население уште во XI век. Грцки извори за бугарската историја VII, София 1968, стр. 106. Од епархискиот список од времето на Алексиј Комнин се знае дека Вардариотите или Турците имале свој епископ. Тој бил потчинет на верскиот архиепископ во Солун, а заедно со него и епископите на Китрос, Бер и Кампаниа (или Кастрии). Види: Грцки извори за бугарската историја VII, София 1968, стр. 105—107. Во почетокот на XIII век (A. d. 1204) Вардарија е провинција (Prouintia Vardarii). G. L. Fr. Tafel und G. M. Thomas, Urkunden zur älteren Handel — und Staatsgeschichte der Republik Venedig, I Theil (814—1205). Wien 1856. стр. 485.

<sup>15</sup> Византијски извори... III, стр. 390 и бел. 43.

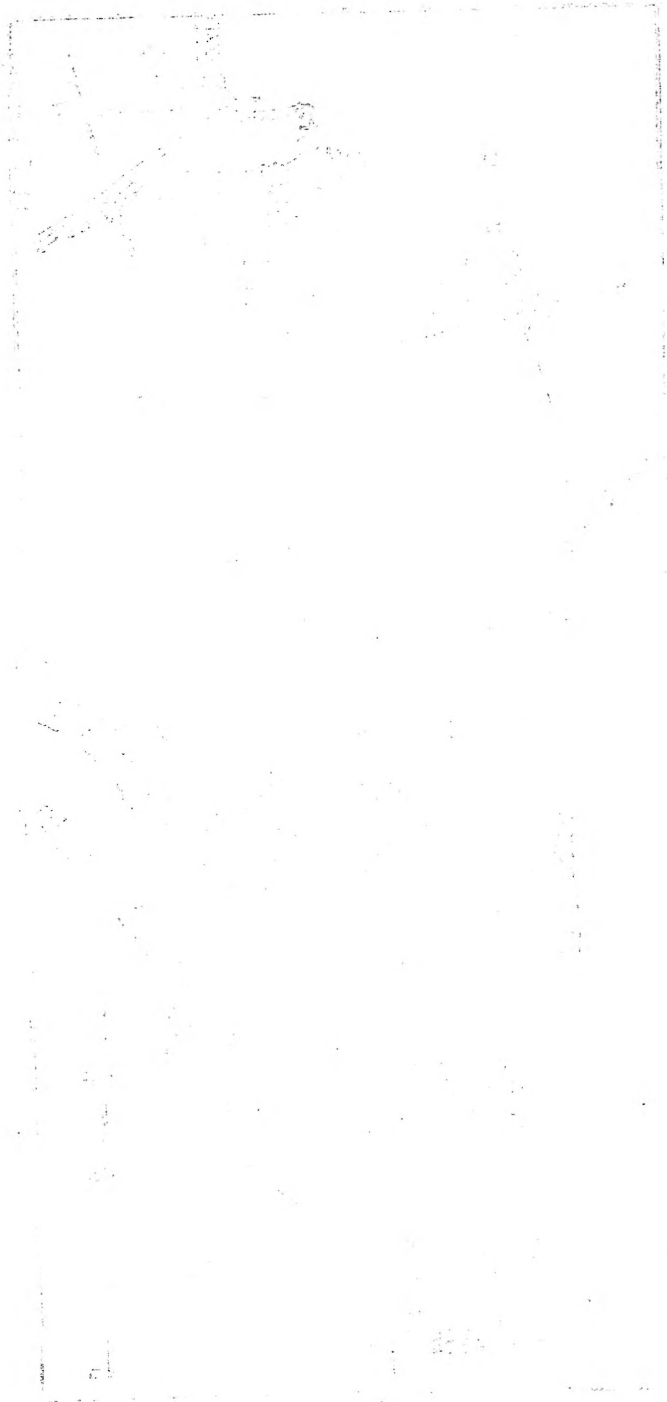
<sup>16</sup> Грцки извори за бугарската историја VIII, София 1971, стр. 120.

<sup>17</sup> Види ја неговата Историја на бугарската држава презь срџнитѳ вѳкове, II, София 1934, стр. 243. Во рускиот превод на делото на Ана Комнина, Алексијада, Москва 1965, стр. 328, бел. 1326 преведувачот J. H. Љубарски пишува за В. Златарски дека не можел да го идентификува тоа место. Спореди го и францускиот превод: Anne Comnene, Alexiade, III Paris 1945, стр. 66.



Скица на локалитетот Пела според А. Штрук

Guida de Laboratorio para el curso de Física





Меѓутоа, од движењето на царот може да се разбере дека местото во кое тој престојувал повеќе од една година се наоѓало некаде во близината на Струмица и на Солун. Навистина на тој простор има село со име Слопинци, кое бездруго може да се идентифицира со (Σλόπιμος) на Ана Комнина.<sup>18</sup> Тоа село лежи на околу 77 км од Солун и на околу 60 км од Струмица, во близината на Гевгелија (јужно), од десната страна на Вардар и тоа при влезот на реката во Циганската клисура или Ченгене Дервен<sup>19</sup>. Циганската сатеска е мала клисура во должина од околу 10 км. Низ неа се пробива реката Вардар во солунското поле. На влезот во таа клисура, покрај споменатото село, порано се издигал средновековниот град Слосим. Денес е тоа локалитет познат под име Кастро (Град).<sup>20</sup> Треба веднаш да се каже дека местото, во средновековни услови, било згодно за подолг престој на војска. Освен тоа, оттаму можела да се распоредува војската по потреба по боиштата во западните страни на византиската држава.

### 3. Планината Мавр.

Името ни е познато од „Историјата“ на византискиот писател Никифор Вријениј. Во неа авторот, меѓу другото, прикажува дека византискиот владетел Никифор Вотанијат му наредил еден ден на Алексије Комнин да тргне против Никифор Василикиј. Последниот кренал бунт против цариградскиот двор и со војска се упатил од Драч преку Охрид за Солун.

Алексије Комнин, извршувајќи ја царската наредба, околу 1079 година „ги минал Македонија и Вулерон и пристигнал на Струма. Откако ја преминал таа река и се пробил низ теснините меѓу Струмица и таканаречена планина Мавр (τοῦ ... Μάβρου βρους) во превод Црна Гора) пристигнал на едно место на некоја река која месните жители ја нарекувале Вардар“.

<sup>18</sup> Како Шльопинци го регистрирал Васил Кънчов. Види во неговите: Избрани произведения, II, София стр. 452. Истото место само под име Шлоп е задржано на приложената карта кај Adolf Struck, во нав. дело.

<sup>19</sup> Хан, збунет од постоењето на еден мал простор на толку топоними што биле сложени со зборот Цигани, при објаснувањето на потеклото на имињата помислувал на блиска Боемија и на францускиот збор Бо-еми, во значење Цигани. Меѓутоа, егимолошката врска не е соодветна и со неа не можат да се објаснат споменатите називи на местата. Види кај Хан, Патување кроз поречину Дрина и Вардара. Београд 1876, стр. 274, 281 и 284. Таму, во близина на Валандово Хан го забележал и топонимот Јевјит Кале или Гиптино Кастро во значење Циганско Кале.

<sup>20</sup> Види на: Секција Voden (Edesa) размер 1 : 200.000 во издание на Војногеографскиот институт 1963 год. и Секцијата Струмица во издание на Војногеографскиот институт 1955 и дополнето од 1955. Таму, во Stena Cingan се задржани кале, потоа манастир со ознака и на името на античката населба Gortinia. На секцијата Tesaloniki (Solun), карта на Географскиот институт 1953 год., е задржана Stena Cigane Derven.

Б. Радојчиќ, кој ги превел одбраните делови од „Историјата“ на Никифор Вријениј, во објаснувањето што го дал за Црна Гора подразбирал „веројатно планина Скопска Црна Гора.“<sup>21</sup> Од своја страна Л. Јончев, во бугарскиот превод на наведениот текст воопшто не направил напор да го утврди идентитетот на планината.<sup>22</sup>

Претпоставката на Б. Радојчиќ за положбата на планината Мавр не може да се одржи, бидејќи не е усогласена со движењето на Алексије Комнин. Имено, неговата маршрута била насочена кон Солун со намера да ја пресретне војската на Никифор Васиљак. На тој пат, во пределот на струмската област, источно и западно од р. Струма има неколку планини што го носат тоа име. Една од нив, по име Карадак (во превод Црна Гора) се протега западно од устието на р. Струма во Орфанскиот Залив. Друга планина со име Црна Гора (Кара Даг) се издига над селата Горни и Долни Броди, во изворниот предел на Бродската Река. Но и двете планини лежат по страна од правецот на движењето на Алексије Комнин и затоа не можат да се идентифицираат со планината Мавр. Меѓутоа, ако се тргне по стапките на Алексије Комнин, откако ќе се премине р. Струма, се доаѓа до една планина која и денес го носи тоа име. Планината е зацртана под името Кара Даг<sup>23</sup> и Distron ogos Mavrovuni.<sup>24</sup> Планината се протега јужно од езерото Бутково до р. Ѓумус (на југоисток) и до патот Кукуш — с. Порој (на запад). Според тоа, Алексије Комнин, откако ја преминал р. Струма во близина на Валовиште, се упатил на запад и преку с. Порој излегол на р. Вардар.

#### 4. Сланица

Името се спомнува во едно од писмата на Теофилакт Охридски и во Алексијадата на Ана Комнина.

Имено, охридскиот архиепископ во писмото што го упатил до Михаил Пантехна, загрижен од текот на работите во народот и во црквата, се жали дека врз него се фрлале стрели од Главиница, Видин и Сланица (Σθλανιτζίθην)<sup>25</sup>. Едновременно и Ана Комнина, прикажувајќи за настаните и за активноста на царот, пишува дека императорот Алексије во 1105 година „испратил други писма до заповедниците кои престојувале на запад со наредба веднаш да тргнат за Сланица (Σθλανιτζης)<sup>26</sup>.

<sup>21</sup> Византијски извори... III, стр. 243.

<sup>22</sup> Грчки извори за бугарската историја VII, София 1968, стр. 120.

<sup>23</sup> За Кара Даг види во делото на С. И. Веркович Топографическо етнографический очеркът Македоний, С. — Петербургъ 1889, стр. 25 и 110.

<sup>24</sup> Види во секциите: Saloniki (Thesaloniki), Generalkarte von Mitteleuropa, 1 : 200.000 од 1966 и Karta Jugoslovenske Narodne armije, Geografski institut 1953.

<sup>25</sup> Византијски извори... III, стр. 330, бел. 430.

<sup>26</sup> Византијски извори... III, стр. 389, бел. 42.

Во науката бил направен напор да се утврди идентитетот на Сланица. Притоа, Р. Катичиќ, кој ги превел одбраните делови од писмата на Теофилакт Охридски, помислувал на Сланица, на една од подоцна основаните епископии на Охридската архиепископија со констатација дека нејзината положба не е позната. Сепак, врз основа на податокот од Ана Комнина, сметал дека таа лежела во Јужна Македонија.

Б. Крекиќ, кој работел врз преводот и коментарот на одбраните делови од делото на Ана Комнина, имал предвид три места при утврдувањето на положбата на Сланица. Една Сланица, наводно онаа што ја бележи Теофилакт Охридски била убицирана од Талоци, Јиречек и Шуфлај во заливот Краваста во Албанија. Положбата на втората Сланица, која според Фасмер лежела недалеку од Сер, била непозната. Притоа, ова место доста нејасно се поврзува со името на Пела. Имено, Пела била многу оддалечена од серската Сланица и затоа не доаѓа предвид нивното поврзување. Третата Сланица се наоѓала во Тесалија и таа, според Фасмер, би била идентична со Сланица од текстот на Ана Комнина. Б. Крекиќ смета дека би можела да биде оправдана претпоставката искажана од Фасмер во делото M. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland* Berlin 1941. Исто така и Михаил Воинов како преведувач на одбраниот текст од делото на Ана Комнина го поддржува мислењето на Б. Крекиќ и во коментарот за Сланица и пишува „дека е тоа едно неуточнето место во Тесалија.“<sup>27</sup>

Меѓутоа од зборовите на Ана Комнина сепак може да се разбере дека Сланица била положена некаде во поширокото подрачје на Солун. Таков впечаток се добива од наредбата која била упатена до војводите во западните предели да се приберат во Сланица, а и од движењето на царот од Византион кон западните предели со престој во Солун.

На тој простор постоела епископија со име Сланица, а и картуларатис Сланица како дел од провинцијата Бер. Имено, во почетокот на XIII век (A. d. 1204) во еден западен документ (Pacta) во рамките на Partitio regni Graeci била регистрирана покрај провинцијата Вардарија (Prouinita Vardarii), и провинцијата Бер. Во составот на таа провинција како нејзини делови влегувале Дрогубитија (Dobrochubisti), со варијанта во пишувањето Drogubitia и Сланица (Sthlanitza), со варијанти во пишувањето Sclaniza, Sclaviza и др.<sup>28</sup>

Епископијата Сланица е позната од епархиските списоци од времето на Алексиј Комнин. Во првиот список бил регистри-

<sup>27</sup> Грџки извори за бугарската историја VIII, София 1971, стр. 119. Bernard Leib во францускиот превод на Алексијадата на стр. 59 топонимот Сланица го оставил без коментар.

<sup>28</sup> G. L. Fr. Tafel und G. M. Thomas, нав. д., стр. 493.

ран епископот на Сланица (Σθλανιτζα). . Во вториот список е наведен епископот на Сланица или Пела (ὁ Σθλανιτζης ἦτοι Πελλων),<sup>29</sup>

По тој двоен назив епископијата постоела и во XIV век. Имено, на еден запис од 1368 година е забележен Антоние, епископ на Сланица или Пела.<sup>30</sup>

Меѓутоа, употребата на името Пела во називот на епископот на Сланица била одраз на една црковна традиција врзана за тој простор. Имено, во еден список на епископи од времето на исавриската династија бил регистриран и епископот на Пела, како подчинет на црковниот поглавар во Солун.<sup>31</sup>

Тоа име Пела на некои постари историчари им послужило како доказ при утврдувањето на идентитетот на Сланица. Станува збор за двајца добри познавачи на историјата на Охридската архиепископија и тоа за Х. Гелцер и И. Снегаров. Според мислењето на Х. Гелцер Сланица била град, често споменувана од Византијците, и е идентична со Јаница.<sup>32</sup> Тој до таков заклучок дошол врз основа на титулата што ја имал воденскиот архијереј. Познато е дека тој бил суфраган (подчинет) на охридскиот архиепископ и дека носел назив: ὁ Βοδενων και Σλανιτζης, Споменатиот владика во 1714 година се потпишал и како митрополит ὁ Βοδενων και Γιανιτζας, Кон тој назив препишувачот на документот Бодлев го напишал името Πελλας во заграда и како објаснување.<sup>33</sup> Називот на воденскиот владика му послужил и на Ив. Снегаров како доказ и потврда дека Сланица се наоѓала некаде околу Пела. Притоа, тој упатува на Енице Вардар (Γιάνιτζα), која како населба е положена близу до Пела.<sup>34</sup>

Впрочем, името Сланица се зачувало и до XX век. Во нешто изменет облик, како Slavistie, го приведува Хан, според Del-

<sup>29</sup> Грџки извори за българската история VII, София 1968, стр. 105, бел. 4 и стр. 108. В. Тъжкова — Заимова, во објаснувањето што го дава кон бугарскиот превод на епархиските списоци ја „изедначува Сланица со денешното едноимено село во Албанија“ и притоа упатува на познатото дело на А. М. Селищев, Славянское население во Албани, София 1931, стр. 266. Освен тоа, таа смета дека Сланица била неправилно изедначена со Пела (со додавањето на античкото име) и дека Пела треба да се идентификува со денешното село Постол, Еницевардарско.

<sup>30</sup> V. Mošin, Ракописи на Народниот музеј во Охрид. Зборник на трудови на Народниот музеј во Охрид, Охрид 1961, стр. 185. Сравни и Цветан Грозданов, Охридското ѕидно сликарство од XIV век, Охрид 1980, стр. 18.

<sup>31</sup> Грџки извори за българската история III, София 1960, стр. 192.

<sup>32</sup> Тоа е едно од трите имиња за едно исто место. Другите називи се Енице Вардар и Пазар. Види кај Adolf Struck, нав. д., стр. 67, и на приложената крата.

<sup>33</sup> Heinrich Gelzer, Der Patriarchat von Achrida, Geschichte und Urkunden. Leipzig 1902, стр. 10, 20, 33.

<sup>34</sup> Иванъ Снѣгаровъ История на Охридската архиепископија I, София 1924, стр. 191, 195 и 343.

escoulonche.<sup>35</sup> Адолф Штрук, кој го проучувал и тој дел од Кампаниа, напишал дека пределот северно од Пазар, на потегот од Воден до Алаклизе се нарекува Sclawochora oder Slawistia.<sup>36</sup> Кон крајот на XIX век името Сланица го забележал и А. Шопов. Тој патувајќи низ Македонија, на патот Солун — Воден, разбрал од својот сопатник дека полето меѓу Енице Вардар (Пазар) и Воден се нарекува Сланица.<sup>37</sup> Името Сланица за предел меѓу Пазарското Езеро, Бер и Негуш го забележал и В. Кнчов во делото „Македонија“.<sup>38</sup>

Името на пределот веројатно потекнува од средновековниот град Сланица. Епархијата Сланица бездруго го добила тоа име по седиштето на епископот. Можеби е тоа денешниот Пазар. Ова место, под турска власт израсна во административен и стопански центар за подрачје со околу 90 села. Населбата била позната по есенскиот панаѓур, потоа по саат кула, по долгиот аквадукт и по гробницата на турскиот освојувач Евренос.<sup>39</sup> Во изминатите векови новото име Пазар веројатно го потиснало називот Сланица, како што се случило тоа и со името на средновековниот град Меглен.<sup>40</sup> Но тоа треба да се потврди со дополнителни теренски истражувања.

## 5. Штур

Во Мегленско, на патот Гевгелија — Нонте (Нотје), на надморска височина од 560 м лежи влашкото село Љумница. Селото е главен пункт за 12 соседни населби. Во пределот околу селата Љумница, Црна Река, Баровица и Лугунци се зачувани повеќе влашки топоними и хидроними. Од нив на географските секции се зацртани следниве: Raca Aru, Rao Mari, Vale Mari, Valearatsi и Citate<sup>41</sup> во превод: Ладна Вода, Големо Поточе, Голем Дол, Ладен Дол и Град. Вниманието на научните работници особено било свртено кон топонимите Штур и Коруна што се наоѓаат во непосредна близина на с. Љумница. Штур лежи на едно издигнато место, на 1/2 час одење од селото во јужен правец. Станува збор за еден археолошки локалитет кој е прилично руиниран, но сепак богат со останки од материјалната

<sup>35</sup> Хан, нав. д., стр. 439, бел. 4.

<sup>36</sup> Adolf Struck, нав. д., стр. 66 и приложена карта.

<sup>37</sup> А. Шопов нав. д., стр. 189.

<sup>38</sup> Васил Кнчов, Избрани произведения, II, Софија 1970, стр. 372.

<sup>39</sup> Adolf Struck, нав. д., стр. 67 и 68.

<sup>40</sup> Средновековниот град Меглен ишчезнал во изминатите векови и од него останал само топонимот Кастро (Град), во близината на с. Слатина.

<sup>41</sup> Наведените називи не се напишани според изговорот. Последниот топоним Citate лежи на надморска височина од 729 м, североисточно од с. Хума и покрај патот што води за Гевгелија. Името потекнува од латинскиот збор civitas во значење „град“.

култура. На теренот се видливи трагови од некогашниот бедем, од ровови и од водовод. Освен тоа при обработувањето на нивите се заоруваат големи тули, грамади од камен и делови од глинени садови. Жителите на селото, импресионирани од наодите, прикажуваат дека таму некогаш живеел императорот „Амрегат“. Г. Вајганд, познатиот истражувач на Ароманите, го посетил локалитетот и притоа оставил опис на археолошките наоди. Едновремено, тој дал и објаснување за потеклото и за значењето на името Штур. Притоа, тој називот го поврзал со зборот „стур“ во значење 'тврдина', кој како основа се среќава во имињата на трачките градови.<sup>42</sup> Истиот топоним, заедно со руините го забележал и Ј. Цвијик, со укажување дека е името влашко и значи 'тврдина'.<sup>43</sup>

Навистина Штур е влашко име за Костур. Изведено е од Кштур и потекнува од латинскиот збор *castra* во значење 'логор' ('утврден воен пункт').<sup>44</sup> Штур бездруго бил еден римски каструм, кој во римско време го контролирал патот од Повардарјето за Меглен.

Вториот топоним Коруна лежи северно од Љумница на 1/4 час одење од селото. Локалитетот има вид на тркалезна висорамнина со стремни страни и со својата положба во пределот претставува природна тврдина. Падините на Коруна што се свртени кон исток се нешто поблаги и таму има траги од каменен бедем. На јужната страна од локалитетот има големи грамади од руиниран камен стркалени озгора. Според тој камен, кој како венец го обвива ридот, локалитетот го добил своето име. Името потекнува од латинскиот збор *согопа* во значење 'венец'. Зборот венец се среќава и во топонимијата на источна Македонија и е употребен да означи руиниран антички и средновековен локалитет. Според мислењето на Г. Вајганд, Коруна во изминатите векови служела како збег и одбранбен пункт за тамошните жители.<sup>45</sup>

---

<sup>42</sup> Gustav Weigand, *Wlacho-Meglen*, Leipzig 1892, стр. XXI.

<sup>43</sup> Ј. Цвијик, *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије*, I, Београд 1906, стр. 333/4.

<sup>44</sup> Името Костур е раширено и познато и во другите делови на Македонија. Освен градот со тоа име кој се наоѓа на Костурското Езеро, постои и с. Костур во изворниот дел на Крива Река, потоа с. Костурино на патот Валандово — Струмица, како и с. Костурјани во Мегленско.

<sup>45</sup> G. Weigand, *нав. д.*, стр. XXI.